

# Stoppa utslagningen i svensk skola



Centerpartiet

## **Index**

Inledning	3
Konsekvenser av skolmisslyckande	4
Elever i utsatta områden utan behörighet	5
Öppna gymnasiets yrkesprogram för elever utan gymnasiebehörighet	7

## Inledning

Förre veckans PISA-resultat visar än en gång att det svenska skolsystemet inte håller måttet för alldeles för många elever. Det fallande övergripande resultatet förklaras sannolikt av pandemin, men om inte förlorade kunskaper hämtas in kommer vi även framgent se lägre resultat.

Samtidigt ser vi att elever med minst en svensk förälder presterar i topp i Europa. Därför är det viktigt att hålla fokus på det som är det faktiska problemet i PISA och tidigare undersökningar, nämligen ökade klyftor och att elever hindras från vidare utbildning om de inte når upp till behörighetskraven i grundskolan. Vi kommer inte lyckas bättre om alla partier bara agerar med ryggmärgen utifrån förutfattade meningar utan stöd i vetenskap och evidens.

Svensk skola måste stötta de elever som behöver det som mest. Skolverket påtalar ett akut behov av mer resurser för att stärka rektorerna och få fler lärare. Istället för det har regeringen satt svensk skola på svältkur, som drabbar de svagaste eleverna särskilt hårt. Konsekvenserna blir att fler inte klarar sin skolgång. Att vi som kunskapsnation halkar efter ännu mer. Det är allvarligt.

När en ung människa misslyckas i skolan ökar risken för arbetslöshet kraftigt, liksom risken för missbruk och boendeproblem samt för att hamna i kriminalitet. Det finns en rak linje mellan skolmisslyckande och gängproblematiken. I denna rapport visar vi hur många elever i de, av polisen utsedda, utsatta områden som i somras gick ut ur skolan utan behörighet och därmed med mycket begränsade möjligheter vidare i livet.

I grunden är detta ett skolproblem som kräver reformer av själva skolsystemet och finansieringssystemet. Centerpartiet har lagt ett flertal förslag på dessa områden, men saknar ett helhetsgrepp från regeringen.

Dagens betygssystem förvärrar dock i onödan de negativa effekterna för elever som inte uppnår kraven för behörighet till gymnasiet. Att vägen till vidare utbildning i praktiken är helt stängd för majoriteten av dessa elever är ett problem för både individer som samhälle. De krav som måste uppfyllas för att kunna få tillgång till vidare utbildning utesluter idag en stor mängd elever som aldrig var tänkt att uteslutas. I grunden för att det idag kan finnas krav på till exempel analysförmåga redan för ett E, där det tidigare var krav som först kom in vid högre betyg.

Betygskriterierna innebär att kraven är för högt ställda för en grupp på närmare 15 procent av befolkningen. Det var aldrig meningen.

Många andra länder saknar en hård gräns för godkänt i grundskolan. Det gäller till exempel Norge. Sverige hade inte heller en sådan gräns innan det nuvarande betygssystemet. De som fick betyg på skalan 1-5 kunde gå vidare till gymnasiet även om de fick 1 i betyg. Idag skulle de ha uteslutits helt.

Det är dags att säkra att det finns en laglig framtid även för elever som inte klarar dagens krav på behörighet till gymnasiet.

## Konsekvenser av skolmisslyckande

Den som inte lyckas ta sig igenom skolan och uppnå behörighet till gymnasiet har en svår framtid framför sig. Att säkra att alla elever får all kunskap de kan ta till sig är helt avgörande. Men det är också avgörande vad vi gör med de elever som, av olika skäl, inte lyckas ta till sig till den kunskapsnivå vi som samhälle har beslutat krävs för att få lov att ta sig till vidare utbildning. I dagsläget är enda svaret att gå på introduktionsprogram där den absoluta majoriteten ännu en gång misslyckas ta sig igenom. Det blir misslyckande på misslyckande. Och konsekvenser är allvarliga.

Socialstyrelsen konstaterar att "Skolmisslyckanden är också en stark riskfaktor för framtida negativ utveckling såsom självmordsbeteende, missbruk och kriminalitet."<sup>1</sup> Även Polisen konstaterar att skolmisslyckanden är en primär riskfaktor för att falla in i kriminalitet.<sup>2</sup> När BRÅ intervjuade kriminella som redan som **barn och unga varit i gängkriminalitet hade över hälften haft problem att fullfölja grundskolan.**<sup>3</sup>

Att det finns en stark koppling mellan skolmisslyckande och kriminalitet är inte märkligt då utbildning i allt större omfattning är en förutsättning för arbete. När dörrarna till en laglig inkomst stängs blir dörren in till andra vägar tyvärr mer attraktiva. Självklart finns det många andra förklaringar kopplat till exempel familjeproblem, bostadssegregation och uppmärksamhetsstörningar också, men att inte kunna ta sig vidare från grundskolan är i sig ett problem som ökar risken för att landa i kriminalitet.

En ESO rapport från 2003 konstaterade att sysselsättningen för personer som haft skolmisslyckande var nere på nästan hälften av de som inte haft problem i skolan. 10 år efter sista året i grundskolan var det fortfarande en tredjedel av personerna som inte lyckats med skolan som varken arbetade eller studerade. Bara en tredjedel av gruppen hade lyckats ha ett jobb tre år i rad. Det finns ingen anledning att tro att konsekvenserna av att bli utesluten från den absoluta majoriteten av arbetsmarknaden är mindre nu.<sup>4</sup>

Som det konstateras i den statliga utredningen *En gymnasieutbildning för alla* från 2017: **"Att ha en gymnasieutbildning är mycket viktigt; det är svårt för en individ att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhällslivet utan en sådan."**

En annan undersökning från 2017 visar att en person som inte klarar skolan leder till en samhällsförlust på 3,6 miljoner kr. enbart på bortfallet i inkomst för individen och skatteintäkter för samhället. Därtill kommer kostnader i form av ökad sjukdom, kriminalitet etc.<sup>5</sup>

Detta är väldokumenterade effekter av att inte lyckas i skolan och att ha svårt att komma in på arbetsmarknaden. Det är därför avgörande att säkra att alla elever når sin fulla potential. Men det är också viktigt att ge en framtid till de som inte når upp till den hårda godkänthgränsen för att komma in på gymnasiet.

**När regeringen medvetet ökar konsekvensen av ett skolmisslyckanden genom att hålla fast vid den hårda godkänthgränsen bidrar den alltså till ökad arbetslöshet och ökad kriminalitet.** Det tar sig starkast uttryck i landets utsatta områden. För det är där risken för att ett skolmisslyckande leder till att personen blir en del av gängkriminaliteten är som störst.

<sup>1</sup> <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2020-2-6597.pdf>

<sup>2</sup> <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/ungdomsbrott/>

<sup>3</sup> [https://bra.se/download/18.5b53d7018b6ae31d242030/1699611815935/2023\\_13-Barn-och-unga-i-kriminella-natverk.pdf](https://bra.se/download/18.5b53d7018b6ae31d242030/1699611815935/2023_13-Barn-och-unga-i-kriminella-natverk.pdf)

<sup>4</sup> <https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2003/08/Ds-2003-33-Skolmisslyckande.pdf>

<sup>5</sup> <https://mb.cision.com/Public/608/2289070/b443e665ed6d9570.pdf>

## Elever i utsatta områden utan behörighet

Det finns tre olika nivåer av utsatta områden: Utsatt område, risk för att bli särskilt utsatt område samt utsatt område. Nivåerna sätts av polisen. Behörighet är definierat som behörighet till yrkesprogram och siffrorna har tagits från Skolverkets statistik över behörighet för läsåret 22/23.

Områdena har gemensamt att det finns svåra sociala förutsättningar, men i varierande grad. Arbetslösheten är stor och kriminella har stor inverkan på lokalsamhället. Att klara skolan är viktigt överallt. Men i de utsatta områdena kan det vara livsviktigt.

Tyvärr är andelen elever som går ut utan behörighet till gymnasiet stor. I de särskilt utsatta områdena är det nästan var tredje elev som inte får behörighet till gymnasiet och därmed utesluts från vidare utbildning. Det skapar ingen bra grund för områdenas utveckling, men ger ett bra rekryteringsunderlag för gängen.

Totalt var det 1 177 elever i de utsatta områdena som i senaste skolåret inte lyckades få behörighet till gymnasiet. Det är närmare 1 200 elever där majoriteten inte kommer kunna studera vidare och ta sig till en säker och långvarig egen inkomst. För dessa ungdomar blir andra lukrativa, men olagliga, alternativ mer attraktiva.

Områdestyp	Elever utan behörighet
Utsatt område	438
Risk för att bli särskilt utsatt område	91
Särskilt utsatt område	648
<b>Total</b>	<b>1177</b>

Majoriteten av eleverna i undersökningen går i skola i ett särskilt utsatt område. Det är färre områden med totalt sett färre invånare som definieras i riskgruppen för att bli särskilt utsatt område, varför skillnaderna mellan de tre typerna av områden inte är så tydligt jämförbara. Vad som dock är tydligt och djupt problematiskt är att hela 648 elever utan behörighet är kopplat till särskilt utsatta områden där kriminella har extra stor makt, inflytande och närvaro.

Utsatta områden finns i stora delar av landet. Det gör elever som inte lyckas få behörighet också. Det är därför en problemställning som inte är begränsat till ett fåtal storstäder – precis som gängbrottsligheten inte är det. Att Göteborg och inte Stockholm har flest obehöriga i utsatta områden handlar mycket om att flera av Stockholms utsatta områden är i kringliggande kommuner medan Göteborg och Malmö i större omfattning har de utsatta områdena inom kommungränserna.

Kommun	Elever i utsatta områden utan behörighet
Borås	83
Botkyrka	58
Eskilstuna	22
Göteborg	276
Haninge	71
Helsingborg	17
Huddinge	87
Järfälla	21
Jönköping	29
Kristianstad	22
Linköping	0
Malmö	117
Norrköping	18
Sollentuna	10
Stockholm	223
Sundbyberg	0
Södertälje	41
Trollhättan	12
Uppsala	28
Västerås	9
Örebro	33
<b>Total</b>	<b>1177</b>

## Öppna gymnasiets yrkesprogram för elever utan gymnasiebehörighet

Utredaren av betygssystemet, Jörgen Tholin, konstaterar i en intervju att många av de underkända eleverna är kanonmat i ett system som inte är byggd för dem.

Att en signifikant del av de som inte klarar godkänt i grundskolan består av elever som hade kunnat bli behöriga om de bara ansträngt sig, eller fått mer stöd, stämmer inte överens med den bild Jörgen Tholin mötte under arbetet med betygsutredningen. I stället handlar det enligt honom framför allt om elever med funktionsnedsättningar, nyanlända, och elever med svag teoretisk begåvning.<sup>6</sup>

När den skarpa godkäntgränsen infördes var förväntningen att det skulle vara en liten andel elever som blev underkända och inte kunde gå vidare. Men under hela den här tiden har vi sett att en ganska stor andel elever slås ut.

Dagens hårda gräns är baserat på ett betygssystem som, som bäst, kan kallas flummigt. Även för ett E kan det krävas analys och beskrivningar av sammanhang. Inte bara att man eleven har koll på fakta. Tex måste en elev för ett E i geografi kunna resonera om "åtgärder för att främja hållbar utveckling utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv."

Och osäkerheten kring hur de många betygskriterierna ska tolkas är dessutom stor. Det innebär att det finns ett stort mått av tillfällighet i om den enskilda läraren värderar en elevs insats till ett E eller inte.

När nuvarande betygssystemet infördes ansågs det vara bättre än det gamla systemet med 1–5, dock med undantag för just urvalet till vidare studier.

Sammantagit har vi ett betygssystem som skapar en enorm och onödig utslagning. En utslagning som ger gängen den bäst tänkbara rekryteringsbasen.

Ändå vill regeringen inte ens överväga att se över den hårda godkäntgränsen. En gräns som inte fanns när skolministern själv gick i skolan.

Läget är akut i svensk skola och i kampen mot gängen. Regeringen borde se till att ta bort den hårda godkäntgränsen för yrkesprogrammen och låta den gälla enbart för de som vill ha högskolebehörighet. Istället för en hård gräns baserat på betyget E bör meritpoängen avgöra vilka elever som får plats på olika yrkesutbildningar.

---

<sup>6</sup> <https://skolvarlden.se/artiklar/tholin-efterlyser-nyanserad-debatt-vi-behover-prata-om-godkantgransen>

**Centerpartiet kommer fortsätta  
utveckla förslag på detta området  
och arbeta för att skapa fler livsresor  
även för de elever som har det  
svårast i svensk skola.**